

»Jasno.«

»Pa si res slika!«

Neprizadeto sem šla dalje. Važno je, da imam zdaj suhe čevlje, ostalo pa mi ni mar. Očitek v njenem glasu me ni ganil.

V sobi je bila tema kot po navadi. Okrog mene je spet plaval molk, ves topel in vlažen se me je dotaknil. Molčanje je včasih tako zgovorno. Radodarno deli tisočletne modrosti, z govorico vetra in listja in dežja.

Prisluhnila sem v noč. Drobno šumenje je prihajalo iz teme. Čutila sem, da je vse z menoj, čeprav sem sama.

»Nisem žalostna,« sem si hotela zagotoviti na glas, pa sem se tiho sklonila skozi okno, ker sem se bala zmotiti drago molčanje.

Poslednje srečanje

Ignac Kamenik

Nebo je rdelo, ko se je poslavljal. Dober človek je bil, pa ga je bilo škoda. Vzele so ga gore, ko je obvisel na previsu in se ni mogel obdržati. Za njim bo jokala mati. Samo ona. Uboga stara vdova; spala je doma in ni slutila. Slikar je bil in je slikal ljudi in živali. Pokrajine mu niso bile všeč, zato ni maral za pejsaže. V gore je zahajal, ker je hotel biti sam s seboj in Svetom. Včasih je iskal boga, ko je bil še mlajši, so govorili ljudje, da se je preveč vdal ruskim knjigam. Pa to je minilo, ko je spoznal, da tem rečem ni kos, in ljudje so se potolažili. Ni dobro, če človek preveč misli; začnejo te imeti za posebneža. Zato je odnehal.

Potem je slikal. Barve so spregovorile, on pa je molčal in se predajal.

Pa se je zgodilo, da se je nekoč vrnil z gora. Dolgo ga ni bilo, in ko je prišel, je prijel za paleta in slikal ves dan. Pri tem je nehote pozabil paziti nase in roka mu je ušla preko ustaljenega in za sosede razumljivega roba. Črta se je skri-venčila in se poredno namuznila njegovi zavesti. Začela je počenjati neumnosti. Ljudem in živalim so meni nič tebi nič zrasla krila; njihovo oko je zasijalo in se razpotegnilo preko obraza, da je planila na platno luč, prav nič irhasto domača. Slikar se je zdrznil. Le kje je videl te oči?! In ta krila?! To ne bo dobro.

Pa ni odnehal. Tako za šalo je počenjaj zdaj s platnom neumnosti, ki se jim je sam smejal. Hotel je nanje ujeti luč. Golo luč s človekom na krilih. Samo za

šalo, je govoril, če se mu bo posrečilo. Vmes pa se je ukvarjal s samimi nepomembnimi stvarmi. Celo arabščine se je učil. Baje je Alah boljši od vseh bogov, se je včasih namuznil; mlajši je in ni ne angel ne hudič. Treba je pogledati.

Ljudem se je spet zameril. Niso bili šaljivci, pa so ga vzeli za res. Arabščino so mu oprostili — njegova stvar — norčije z lučjo in krivuljami ne. To so resne stvari in on je bil domač človek. Tako se ne dela. Resničnost je še vedno resnična, ne pa razpotegnjena in sumljivo vzvišena. S krili smo opravili, ko smo pokopali angelce — ta pa ... To ni prav. In svoja pota hodi, namesto da bi skrbel za mater, ki vsakokrat trepeče zanj, kadar se odpravlja. On pa nič. Še ponorčevati se zna iz koga, ki ga prijazno ogovori.

Tako so mu uhajali prijatelji. Ljudje niso popustili, Slikar pa jih ni hotel razumeti. Trdoglavi so bili on in oni — le da se jim je prvi še vedno skrivaj našmihal in jih imel hudomušno rad. Zmeraj pogosteje pa je zahajal v gore. Tam je ostajal dneve in dneve. In ko se je vračal, je bil tišji.

Zdaj se je ta otrok poslavljal od ljudi, ki jih je imel rad, in od gora, ki so mu dajale prijazno samoto.

Ležal je v globeli s cepinom ob glavi in s prebitim telesom. Nikogar ni bilo blizu in daleč. Še tišina je samotarila. Le tam, nedaleč od sebe, je slutil Smrt. Njena prisotnost ga ni vznemirjala. Vedel je, da je konec in je brez strahu gledal na rdeči curek, ki je barval belino snega. Kolikokrat je želel, da bi njegov karmin barval tako resnično sliko. Prijetno mu je bilo, da je tako zlahka opravil. Smrt je že slikal, a zdaj je bila prijaznejša.

— Kako sò vse te slikarske smrti tuje, je pomislil.

Ko bi zdaj imel platno, bi jo naslikal: dobrodušno, preprosto, v pled zavito ženičico, ki sedi in čaka na stranko. Le oči ni videti, ker dremlje. V življenju je vendarle vse tako preprosto. Samo spoznati moraš. Ljudje radi zapletamo in počenjamo zaradi drobnarij kopico neumnosti. Med menoj in teboj ni razlike; škoda le, da je dostikrat vsak izmed naju prepričan samo o svoji pomembnosti. To je vse.

— Od tod nesoglasje, je pomislil, — in sovraštvo. In začutil je, kako čudovito bi bilo, ko bi se ljudje na Svetu srečali in bi on zaspal zadovoljen in srečen. Tako pa ... Nesmisel.

Počasi so polzele minute in Slikar je vedel, da polzijo kaplje. Nima več dosti časa. Še poslednjo besedo bo zapisal, potem bo knjigo zaprl. Saj je nihče ne bo bral. Zato je prav, da se je končalo tu. Ne bi rad, da bi jo brali. Človek mora v tem življenju živeti sam, da se ne izgubi in da ni drugim v napoto. Srečanja, to že. Drugače pa ... vse preveč smo rinili drug v drugega, da bi lahko živeli kot ljudje. On je živel sam in je počel svoje. Zdaj je konec in nič nima proti temu. Vsakdo nekoč konča. Živel je in to je dovolj. Nikomur ni hotel biti v

napoto. In ni bil. Drago je sicer plačeval, pa to je njegova stvar. Konec. Samo smrt je pomembna.

Ozrl se je po njej. Kaj še čaka? Ničesar več nima domisliti. Hvaležen ji je bil, da ga je čakala, zdaj pa naj bo poštena in naj zaključi igro.

Ni se zganila. Sedela je, ko da ji ni vsega tega nič mar, in počivala. Slikar se je nejevoljno zganil. V takem trenutku — je mislil — sklene človek račun in zapre oči. Začuti hip, ko si je s seboj na jasnem, in izgine. Svet in življenje okrog njega je ugasla luč, ki jo je bil sam utrnil. In nihče se nima pravice vtikavati. Zdaj pa to. Pa ne da...

Čisto rahlo je kljuvalo v njem, ko da bi hotelo prodreti v zavest.

Ne. Nobene sentimentalnosti. Ob koncu nobenega zakaj. Ob koncu je samo konec in nič več. Vse drugo je sanjarija.

Počasi so polzele minute in Slikar je vedel, da polzijo kaplje. Smrt pa je čakala. Brezobzirno velikodušna je, ne meri minut.

Tedaj ga je zapazil. Najprej je bil podoben drobni piki. Potem se je ta pika razpotegnila in dobila krila. Velik, bel ptič. Že spet je za njim. Zdaj mu ne more uiti. Kadarkoli je zahajal v gore, vedno mu je bil za petami. Danes ga je našel. Slikar je zaslutil usodnost srečanja. In je razumel, da je Smrt čakala. Življenje in Smrt sta zaveznika.

Krila so zarisala senco čez pečine.

Obstal je na skali nedaleč od njega. Peruti so mu podrhtevale in iz krempljev je silil nemir. Le oko se je neizprosno zastrmelo in vbodlo v človeško telo med pečinami. Sivina v očeh je bila mrzla in drzna.

— Našel si me, je spregovoril Slikar in čutil je, kako se je prikradlo vanj kot občutek krivde.

Besede so zadele ob meč. Sivina je vztrajala. Nič. Molk.

Neizprosno določno ga je čutil poleg sebe, da ni mogel vzdržati. Obrnil je glavo in pogleda sta trčila. Brezobzirno in jekleno. Slikarjev se je prelomil in zazeval v prazno, sivina pa je žgala in terjala.

— Zakaj si bežal pred menoj?

Vprašanje je udarilo in preprečilo unik.

Tako torej, je spreletelo Slikarja. Vendarle. Ne bo se mogel izogniti. Vse se na koncu dopolni. Tega srečanja ga je bilo strah. Vedel je, da bo do njega prišlo, a se ga je otroško bal. Celo k Smrti se je zatekel, naivnež. Tu ga je našlo. Da. Zakaj je bežal? Kadarkoli je šel v gore, je vedel, da bo tam in da ga čaka. Pa se mu je izmuznil, čeprav ga je zaradi njega vleklo v skale. Zakaj?

— Nisem bežal, je butnilo iz njega.

Odgovor je prišel sam od sebe. Od nikogar potrjen. Nesmiseln in jalov. Slikarja je postalo sram svoje otroškosti.

— Bežal si. Glas je bil hladen. Ugotovitev dokončna.

Nemočen se je ozrl k Smrti. Ni je bilo. Nekam se je izgubila. Ostal je sam s seboj in ptičem.

Torej bo vendarle spregovoril. Niti v samoti ne more neopazno s Sveta, ne da bi ga kdo prijel za vrat in ga pritisnil k tlom. Smešno. Vse življenje se je izmikal, celo pred seboj, zato da bi se zdaj razgalil in razjokal. To neprestano vtikavanje. Da, želel je mir. Svoj svet. Svoj prav. Vsak človek ima svoj prav. Pusti mu vendar ta njegov prav. Čemu neprestano dregati vanj in mu ne pustiti živeti. Ni vsakdo rojen za junaka.

— Igra, se je oglasilo rezko in določno.

Slikar se je potuhnil.

— Kaj bi rad?

— Čist račun. Ne igro. Navadil si se lagati samemu sebi. Meni ne boš, je pribilo s skale.

— S kakšno pravico si drzneš?

Glas je postajal zloben. Zdaj je vseeno.

— Moja pravica. Ne izmikaj se! Odgovori!

— Ujel si me zdaj, ko sem omagal. Izrabljaš mojo nemoč. To ni pošteno.

Ironija je izzivala. Nemočna in narejena.

Lahen drget. Peroti so nervozno vztrepetale. Zrak je postal nemiren in glas nepotrpežljiv.

— Vsaj zdaj bodi pošten, človek nesrečni, in se ne sprenevedaj! Misliš, da si opravil, ko si se izpovedal samemu sebi? Zdaj pa lahko meni nič tebi nič zgineš s Sveta. Odgovor.

— Nikomur nisem dolžan odgovora. Sam sem živel, sam sem sklenil. Tebi nič mar.

Tedaj se je zgodilo. Začutil je močan, top udarec, ko da je veliko krilo butnilo obenj. Zagledal ga je. Čisto pred seboj. Visel mu je pred očmi, močan in drzen. S krili, ki so vztrepetavala, in z očmi, ki so se zabodle vanj. Obzorje se je spoštljivo umaknilo pred senco, ki jo je obesil nanje. Pogleda sta se spopadla in se zažrla. Slikarjev je nepremično vzdržal in iskal v spominu. Utrnilo se je. Zdaj je zaslutil. Ne. Vedel je. Te oči! Ta krila! Njegove podobe. Njegove stare dobre podobe.

Zrušil se je vase.

Stal je na skali nedaleč od njega. Njegov glas je bil oster in ni trpel ugovora. Sodnik.

— Ko si prišel v gore, sem ti jih dal. Svoja krila in svoje oči. Da bi jih uporabil, ko boš stopil na asfaltno cesto med antene in žerjave. Potem sem te čakal, da se boš vrnil in se pogovarjal z menoj. Ti pa si bežal. Zakaj?

Molk.

— Z mojimi očmi si gledal v Svet. In ko si ujel luč, si se zdrznil. Ne bo dobro, si rekel in se napolnil v udobje svoje osebnosti. Potem si se šalil in se naskrivaj muzal. Ljudje na krilih z lučjo v ozadju! Ko pa so ljudje vzdignili glave, si tiho zaklenil vrata in se izmuznil v gore. Zakaj?

Molk.

— In si si izmislil: V življenju je vse enostavno in preprosto. Vsakdo ima svoj prav. Pusti mu ta prav, da bo laže živel. Potem pa si, ko si se naveličal, stopil v svoj hram, kjer si imel spravljen ropotijo tako za vsak primer. V miru si se poigral z lučjo in duhom za zasebno rabo pa še mimogrede popestoval dušo, ki se ti je od časa do časa razbolela. Ko pa si — jetnik človeškosti — stopil v gore, si bežal in se skrival pred menoj. Zakaj?

Molk.

— Zato, ker si se bal. Ljudi in Sveta, mene in sebe. Vsega si se bal. Ker si spoznal resnico, pa si videl, da hoče boj. Ti pa si imel mehka kolena in si klecnil. Nisi se znal upreti. Nisi se upal upreti. Samo naskrivaj si ljubil ljudi in se jim nasmihal. Trmoglavil si z lučjo in perutmi, a si se šalil z njimi, samo da si imel mir. Le skrivaj si vztrepetaval, ker si se bal posledic. Ponorčeval si se iz ljudi — uprl se jim nisi, čeprav si vedel, da nimajo prav. Pokleknil si, strahopetno pokleknil.

Obtožba je cefrala. Slikar je vedel, da pokajo zračni baloni utvare.

— In tu v gorah si bežal pred menoj, ker si se bal resnice. Vedel si, da sem te spregledal in da bom terjal račun. Ker nisi bil vreden. Zdaj sem tu. Ne boš več ušel. Terjam. Kam si zapravil iskro, ki si jo dobil? Izpod komolca si jo kazal ljudem, potem pa si se v imenu ljubega miru namuznil in naskrivaj pestoval svojo melanholično sanjarijo, namesto da bi se uprl, ti nesrečni samozadovoljni intelektualec.

Zrasel je. Nemir je planil iz njega in zazibal ozračje, da se je napolnilo. Samota se je umaknila. In Slikar je čutil, kako se je Svet stisnil v gore, da bi prisluhnil Življenju, ki je terjalo račun. Človek v njem se je izgubil in se preplašen stisnil vase. Umolknil je, ko je spregovorilo Življenje, ki je zahtevalo od drobnega življenja v njem poslednji obračun. In z grozo je spoznal, da je vse, kar je bilo v njem živega, jecljaje utihnilo, ko bi moralo spregovoriti.

Zdaj je vedel, da je bila zmota. Vsa njegova pot.

Nič ni bilo res. Njegov obračun s seboj je bila velika laž. Resnica je bila ena sama, tista, ki je živela v njegovih podobah in se je je bal. Zdaj je nenadoma spoznal, zakaj ga je vleklo v gore. Iskal ga je: njega, ki mu je dal svoje oči in svojega duha. Pa se je bal, ker je vedel, da je majhen in nebogljen. Rojen v čas in obtežen s časom. Zato se je skrival pred njim — strahopeten upognjenec, s hrbtenico, ki je iz grbe silila k soncu in jo je ob luči postalo sram. Pozabil je, kaj je upor, ker se je navadil klečati in izmikati.

To je konec. Le čemu je Smrt čakala. Laže bi bilo.

Ozrl se je naokoli. Ptič je še vedno prikovano mohl s skale. Le glavo je sklonil, da je ugasnila luč in drhtavica se je umirila. Skoraj človeški je postal. Potrt in samoten. Trenutek, ko je znal živeti s človekom. Potem se je vzravnal in molče ostal.

— Pogrebec, je pomislil Slikar in se trpko nasmehnil.

— Človek, je pomislil ptič in se ni nasmehnil.

Tedaj se je zganila Smrt in prišla z odprtimi očmi. Votline so ukazovale. Čas je sklenil.

Slikar je vdano ubogal in se nepremično zazrl.

Nenadoma ga je zaskalelo. Začutil je trzavico po vsem telesu in nepremagljivo željo, da bi gledal. Rezko je zbolelo in ko se je zavedel, se je gora kopala v luči. Dva plamena sta sikala s skale in metala po mrzlih pečeh uničujočo svetlobo. Smrt je presenečena pogledala k Slikarju, trznila in obstala. Votline so se ji zožile. Tega ni pričakovala.

— Upri se! je ukazalo s skale.

Nič. Molk. Nemir v telesu. Rahel žarek upanja. Podobe. Podobe.

— Upri se, človek! Tvoja zadnja priložnost. Tak stori vendar kaj, da se ne boš brez plodu izcedil!

V Slikarju se je odločilo.

— Pomagaj! je jeknil in se vzpel.

— Sam, je odjeknilo s skale.

— Ne morem. Spet je upadlo.

— Moraš. Moraš. Človek, sam moraš vstati. Upri se! Vsaj v smrti se upri. Opraviči svoje dostojanstvo. Človek. Človek. Človek.

— Zdaj ali nikoli, je preblisnilo Slikarja. — Sam bom storil. Hvala, prijatelj. Naravnal se je in priprl oči. Zdaj lahko pride.

— Srečno, Človek. Glas je odpustil in mu stisnil desnico.

Ptič se je odlepil in zakrožil. Ni ga več videl, a Slikar je vedel, da se ziblje tam nekje nad previsi in bodri in čaka.

— Na življenje in smrt, je odločil Slikar. — Prvi in poslednji boj.

Ležal je v globeli s cepinom ob glavi in s prebitim telesom, oči pa so lovile sinjino, ki je rdela. Počasi so polzele minute. Kaplja za kapljo. Zdaj jih je štel: ena, dve, tri...

Ona pa še vedno sedi in čaka.

Sedem, osem, devet... Izcedil se bo. Brez haska, brez časti. Kup mesa na osmojeni planoti Sveta. Nekaj mora storiti. Tako ne sme... Dvanajst, tri...

— Na pomoč!

Krik se je rezko zajedel v pečine in treščil v dolino.

— Na pomoč!

Vzpel se je in se z rokami zagrizel v grušč. Kaplje so se zlile v droben, tenek curek. On pa ni popustil. Morajo ga slišati. Ona in ljudje. Predvsem ona. Še malo, še in še. Mora vzdržati. Mora. S poslednjimi močmi je grabil v skalo in se vzpenjal.

— Ne boš. Ni še konec... Ljudje. Na pomoč!

Trzaji v mišicah. Pene na ustih. Droben curek. Zrušil se je na bok in zahropel. Tedaj je vstala in se sklonila k njemu. Votlini sta zarežali. Nič več ni bila dobrodušna ženica. Zdaj je bila Smrt.

— Proč, je siknil z onemoglim glasom in podzavestno segel po kamnu.

Ni se umaknila. Nepremično je strmela vanj brez oči in srca. Vzravkala se je in obstala. Temna gmota je prekrila obzorje. Zarja je zašla.

Slikar je zamahnil. Brez moči je zdrsnil kamen ob telesu in negiben obležal na sipini. Roka je udarila ob cepin in zakrvavela. Vrglo ga je na hrbet.

Smrt se ni premaknila. Razumela je. Ni ji bilo mar, kdo se z njo bojuje za svojo čast. Na koncu vsakdo podleže. Častno ali nečastno. To je njegova stvar.

Slikar je vztrajal. Zgrbil se je vase in iskal moči. Morajo ga najti. In če ga bodo, bo začel znova. Nikoli ni nič končano. Samo vzdržati je treba. Človek ne bi smel živeti sam. Samota žre. Vzdržati, samo vzdržati, ne se prepustiti. Kako ostudna je Smrt s svojim Ničem v očeh.

— Ljudjee... ljudje... pomagajte...

Dovolj. Smrt je domislila. Razširila je roke in zamahnila.

— Ne. Ne maram. Nočem. Ne...

Čutil je, kako se izgublja nekam vase, kamor zavest ne seže več in kjer vse živo malomarno zadremlje. Čisto narahlo se mu je zdelo, da pada. Vse se je nekam odmikalo.

— Mati...

Poslednji napor. Grgrajoč glas nekje iz globine. Ne more več. Prepozno. Motijo ga rdeči kolobarji, preko laterih ne more. Trudi se, da bi jih uredil v določeno obliko, pa mu plešejo pred očmi in pred zavestjo in ga še bolj oddaljujejo od določnosti.

To je njen način boja.

Ves napor je ničeven, otroški. Nič več ne more ukazovati mislim, njegova podoba se strahopetno umika.

Kup mesa.

Spoznanje zaboli kljub svoji nedoločnosti, a se umakne občutku praznine, ki se širi in rase. Napolnjuje se z nečim puščobnim, mrkim in mori s svojo neizprosno danostjo. Njegova zavest je le še drobec, ki trepeče pred veličino neznanega.

— Pomoč... Mati...

Osamljen vzdih sanjajočega otroka.

Zdaj je sam. Kolobarji. Kolobarji. Vse se je zavozlalo. In nikjer konca. Nit se izteka v drugo in vedno naprej, vedno naprej. Nič več ni gospodar. Le tam za sencami se zdaj pa zdaj zasvetlikajo stare podobe s Sveta, a si ne upajo blizu. Tako mimogrede se zasvetijo in splahutajo.

Nekje v daljavi drobna pika. Krila. Zamahnejo in zakrožijo. Zasliši se žvižg, ki se zaje. Iskri se in ugaša, buta ob zavest in skuša bodriti. Potem utihne.

Mir. Spokojna tihota. Upor je končan. Upor? Svet je veliko pokopališče upornikov. Kdo živih bi si upal soditi.

Nebo je rdelo, ko se je poslavljal. Ko zaspiš, je zate končano. Drugo ostane tako, kot je. Zlo in dobrota, Svet in ljudje. Samo klas se je osul, ko se je dopolnil.

Smrt se je sklonila. Slikar se je vzel in obležal.